

ROČNÍKOVÁ PRÁCE

Jméno Příjmení

Závěrečná zpráva z ročníkového projektu

Název katedry nebo ústavu

Vedoucí bakalářské práce: Vedoucí práce

Studijní program: studijní program

Studijní obor: studijní obor

Obsah

Ú٦	vod	3				
1	Nápověda k sazbě1.1 Úprava práce1.2 Jednoduché příklady1.3 Matematické vzorce a výrazy1.4 Definice, věty, důkazy,	4 4 4 5 6				
2	Odkazy na literaturu 2.1 Několik ukázek	8				
3	Tabulky, obrázky, programy3.1 Tabulky3.2 Obrázky3.3 Programy	9 9 10 10				
4	Formát PDF/A	15				
Zá	ivěr	16				
$\mathbf{Se}$	znam použité literatury	17				
Se	znam obrázků	18				
Seznam tabulek						
Se	znam použitých zkratek	20				
$\mathbf{A}$	Přílohy A.1 První příloha	21				

$\mathbf{\acute{U}vod}$

Následuje několik ukázkových kapitol, které doporučují, jak by se měla bakalářská práce sázet. Primárně popisují použití TEXové šablony, ale obecné rady poslouží dobře i uživatelům jiných systémů.

1. Nápověda k sazbě

1.1 Úprava práce

Vlastní text bakalářské práce je uspořádaný hierarchicky do kapitol a podkapitol, každá kapitola začíná na nové straně. Text je zarovnán do bloku. Nový odstavec se obvykle odděluje malou vertikální mezerou a odsazením prvního řádku. Grafická úprava má být v celém textu jednotná.

Práce se tiskne na bílý papír formátu A4. Okraje musí ponechat dost místa na vazbu: doporučen je horní, dolní a pravý okraj 25 mm, levý okraj 40 mm. Číslují se všechny strany kromě obálky a informačních stran na začátku práce; první číslovaná strana bývá obvykle ta s obsahem.

Písmo se doporučuje dvanáctibodové (12 pt) se standardní vzdáleností mezi řádky (pokud píšete ve Wordu nebo podobném programu, odpovídá tomu řádkování 1,5; v TEXu není potřeba nic přepínat). Pro běžný text používejte vzpřímené patkové písmo. Text matematických vět se obvykle tiskne pro zdůraznění skloněným (slanted) písmem, není-li k dispozici, může být zastoupeno kurzívou.

Primárně je doporučován jednostranný tisk (příliš tenkou práci lze obtížně svázat). Delší práce je lepší tisknout oboustranně a přizpůsobit tomu velikosti okrajů: 40 mm má vždy *vnitřní* okraj. Rub titulního listu zůstává nepotištěný.

Zkratky použité v textu musí být vysvětleny vždy u prvního výskytu zkratky (v závorce nebo v poznámce pod čarou, jde-li o složitější vysvětlení pojmu či zkratky). Pokud je zkratek více, připojuje se seznam použitých zkratek, včetně jejich vysvětlení a/nebo odkazů na definici.

Delší převzatý text jiného autora je nutné vymezit uvozovkami nebo jinak vyznačit a řádně citovat.

1.2 Jednoduché příklady

Čísla v českém textu obvykle sázíme v matematickém režimu s desetinnou čárkou: $\pi \doteq 3,141\,592\,653\,589$. V matematických textech se považuje za přípustné používat desetinnou tečku (pro lepší odlišení od čárky v roli oddělovače). Numerické výsledky se uvádějí s přiměřeným počtem desetinných míst.

Mezi číslo a jednotku patří úzká mezera: šířka stránky A4 činí $210\,\mathrm{mm}$, což si pamatuje pouze $5\,\%$ autorů. Pokud ale údaj slouží jako přívlastek, mezeru vynecháváme: $25\,\mathrm{mm}$ okraj, 95% interval spolehlivosti.

Rozlišujeme různé druhy pomlček: červeno-černý (krátká pomlčka), strana 16–22 (střední), 45 – 44 (matematické minus), a toto je — jak se asi dalo čekat — vložená věta ohraničená dlouhými pomlčkami.

V českém textu se používají "české" uvozovky, nikoliv "anglické".

Na některých místech je potřeba zabránit lámání řádku (v~ T_EXu značíme vlnovkou): u~předložek (neslabičnych, nebo obecně jednopísmenných), vrchol~v, před k~kroky, a~proto, ... obecně kdekoliv, kde by při rozlomení čtenář "škobrtnul".

1.3 Matematické vzorce a výrazy

Proměnné sázíme kurzívou (to TEX v matematickém módu dělá sám, ale nezapomínejte na to v okolním textu a také si matematický mód zapněte). Názvy funkcí sázíme vzpřímeně. Tedy například: $var(X) = \mathsf{E} \ X^2 - \left(\mathsf{E} \ X\right)^2$.

Zlomky uvnitř odstavce (třeba $\frac{5}{7}$ nebo $\frac{x+y}{2}$) mohou být příliš stísněné, takže je lepší sázet jednoduché zlomky s lomítkem: 5/7, (x+y)/2.

Necht

$$\mathbb{X} = egin{pmatrix} oldsymbol{x}_1^{ op} \ dots \ oldsymbol{x}_n^{ op} \end{pmatrix}.$$

Povšimněme si tečky za maticí. Byť je matematický text vysázen ve specifickém prostředí, stále je gramaticky součástí věty a tudíž je zapotřebí neopomenout patřičná interpunkční znaménka. Výrazy, na které chceme později odkazovat, je vhodné očíslovat:

$$\mathbb{X} = \begin{pmatrix} \boldsymbol{x}_1^\top \\ \vdots \\ \boldsymbol{x}_n^\top \end{pmatrix}. \tag{1.1}$$

Výraz (1.1) definuje matici X. Pro lepší čitelnost a přehlednost textu je vhodné číslovat pouze ty výrazy, na které se autor někde v další části textu odkazuje. To jest, nečíslujte automaticky všechny výrazy vysázené některým z matematických prostředí.

Zarovnání vzorců do několika sloupečků:

$$S(t) = P(T > t),$$
  $t > 0$ (zprava spojitá),
 $F(t) = P(T \le t),$ $t > 0$ (zprava spojitá).

Dva vzorce se spojovníkem:

$$S(t) = P(T > t)$$

$$F(t) = P(T \le t)$$

$$t > 0 (zprava spojité). (1.2)$$

Dva centrované nečíslované vzorce:

$$Y = XB + \varepsilon$$
.

$$\mathbb{X} = egin{pmatrix} 1 & m{x}_1^ op \ dots & dots \ 1 & m{x}_n^ op \end{pmatrix}.$$

Dva centrované číslované vzorce:

$$Y = X\beta + \varepsilon, \tag{1.3}$$

$$\mathbb{X} = \begin{pmatrix} 1 & \boldsymbol{x}_1^{\top} \\ \vdots & \vdots \\ 1 & \boldsymbol{x}_n^{\top} \end{pmatrix}. \tag{1.4}$$

Definice rozdělená na dva případy:

$$P_{r-j} = \begin{cases} 0, & \text{je-li } r-j \text{ lich\'e}, \\ r! (-1)^{(r-j)/2}, & \text{je-li } r-j \text{ sud\'e}. \end{cases}$$

Všimněte si použití interpunkce v této konstrukci. Čárky a tečky se dávají na místa, kam podle jazykových pravidel patří.

$$x = y_1 - y_2 + y_3 - y_5 + y_8 - \dots =$$
 z (1.3)
= $y' \circ y^* =$ podle (1.4)
= $y(0)y'$ z Axiomu 1. (1.5)

Dva zarovnané vzorce nečíslované:

$$L(\boldsymbol{\theta}) = \prod_{i=1}^{n} f_i(y_i; \boldsymbol{\theta}),$$

$$\ell(\boldsymbol{\theta}) = \log \{L(\boldsymbol{\theta})\} = \sum_{i=1}^{n} \log \{f_i(y_i; \boldsymbol{\theta})\}.$$

Dva zarovnané vzorce, první číslovaný:

$$L(\boldsymbol{\theta}) = \prod_{i=1}^{n} f_i(y_i; \boldsymbol{\theta}),$$

$$\ell(\boldsymbol{\theta}) = \log \{L(\boldsymbol{\theta})\} = \sum_{i=1}^{n} \log \{f_i(y_i; \boldsymbol{\theta})\}.$$
(1.6)

Vzorec na dva řádky, první řádek zarovnaný vlevo, druhý vpravo, nečíslovaný:

$$\ell(\mu, \sigma^2) = \log \{ L(\mu, \sigma^2) \} = \sum_{i=1}^n \log \{ f_i(y_i; \mu, \sigma^2) \} =$$

$$= -\frac{n}{2} \log(2\pi\sigma^2) - \frac{1}{2\sigma^2} \sum_{i=1}^n (y_i - \mu)^2.$$

Vzorec na dva řádky, zarovnaný na =, číslovaný uprostřed:

$$\ell(\mu, \sigma^2) = \log \left\{ L(\mu, \sigma^2) \right\} = \sum_{i=1}^n \log \left\{ f(y_i; \mu, \sigma^2) \right\} =$$

$$= -\frac{n}{2} \log(2\pi\sigma^2) - \frac{1}{2\sigma^2} \sum_{i=1}^n (y_i - \mu)^2.$$
(1.7)

1.4 Definice, věty, důkazy, ...

Konstrukce typu definice, věta, důkaz, příklad, ... je vhodné odlišit od okolního textu a případně též číslovat s možností použití křížových odkazů. Pro každý typ těchto konstrukcí je vhodné mít v souboru s makry (makra.tex) nadefinované jedno prostředí, které zajistí jak vizuální odlišení od okolního textu, tak automatické číslování s možností křížově odkazovat.

Definice 1. Nechť náhodné veličiny $X_1, \ldots, X_n$ jsou definovány na témž pravděpodobnostním prostoru $(\Omega, \mathcal{A}, P)$. Pak vektor $\mathbf{X} = (X_1, \ldots, X_n)^{\top}$ nazveme náhodným vektorem.

Definice 2 (náhodný vektor). Nechť náhodné veličiny $X_1, \ldots, X_n$ jsou definovány na témž pravděpodobnostním prostoru $(\Omega, \mathcal{A}, P)$. Pak vektor $\mathbf{X} = (X_1, \ldots, X_n)^{\mathsf{T}}$ nazveme náhodným vektorem.

Definice 1 ukazuje použití prostředí pro sazbu definice bez titulku, definice 2 ukazuje použití prostředí pro sazbu definice s titulkem.

Věta 1. Náhodný vektor X je měřitelné zobrazení prostoru $(\Omega, \mathcal{A}, P)$ do $(\mathbb{R}_n, \mathcal{B}_n)$.

Lemma 2 (Anděl, 2007, str. 29). Náhodný vektor X je měřitelné zobrazení prostoru $(\Omega, \mathcal{A}, P)$ do $(\mathbb{R}_n, \mathcal{B}_n)$.

 $D\mathring{u}kaz$. Jednotlivé kroky důkazu jsou podrobně popsány v práci Anděl (2007, str. 29).

Věta 1 ukazuje použití prostředí pro sazbu matematické věty bez titulku, lemma 2 ukazuje použití prostředí pro sazbu matematické věty s titulkem. Lemmata byla zavedena v hlavním souboru tak, že sdílejí číslování s větami.

2. Odkazy na literaturu

Odkazy na literaturu vytváříme nejlépe pomocí příkazů \citet, \citep atp. (viz laTeXový balíček natbib) a následného použití BibTeXu. V matematickém textu obvykle odkazujeme stylem "Jméno autora/autorů (rok vydání)", resp. "Jméno autora/autorů [číslo odkazu]". V českém/slovenském textu je potřeba se navíc vypořádat s nutností skloňovat jméno autora, respektive přechylovat jméno autorky. Je potřeba mít na paměti, že standardní příkazy \citet, \citep produkují referenci se jménem autora/autorů v prvním pádě a jména autorek jsou nepřechýlena.

Pokud nepoužíváme bibTEX, řídíme se normou ISO 690 a zvyklostmi oboru. Jména časopisů lze uvádět zkráceně, ale pouze v kodifikované podobě.

2.1 Několik ukázek

Mezi nejvíce citované statistické články patří práce Kaplana a Meiera a Coxe (Kaplan a Meier, 1958; Cox, 1972). Student (1908) napsal článek o t-testu.

Prof. Anděl je autorem učebnice matematické statistiky (viz Anděl, 1998). Teorii odhadu se věnuje práce Lehmann a Casella (1998). V případě odkazů na specifickou informaci (definice, důkaz, ...) uvedenou v knize bývá užitečné uvést specificky číslo kapitoly, číslo věty atp. obsahující požadovanou informaci, např. viz Anděl (2007, Věta 4.22) nebo (viz Anděl, 2007, Věta 4.22).

Mnoho článků je výsledkem spolupráce celé řady osob. Při odkazování v textu na článek se třemi autory obvykle při prvním výskytu uvedeme plný seznam: Dempster, Laird a Rubin (1977) představili koncept EM algoritmu. Respektive: Koncept EM algoritmu byl představen v práci Dempstera, Lairdové a Rubina (Dempster, Laird a Rubin, 1977). Při každém dalším výskytu již používáme zkrácenou verzi: Dempster a kol. (1977) nabízejí též několik příkladů použití EM algoritmu. Respektive: Několik příkladů použití EM algoritmu lze nalézt též v práci Dempstera a kol. (Dempster a kol., 1977).

U článku s více než třemi autory odkazujeme vždy zkrácenou formou: První výsledky projektu ACCEPT jsou uvedeny v práci Genbergové a kol. (Genberg a kol., 2008). V textu *nenapíšeme*: První výsledky projektu ACCEPT jsou uvedeny v práci Genberg, Kulich, Kawichai, Modiba, Chingono, Kilonzo, Richter, Pettifor, Sweat a Celentano (2008).

3. Tabulky, obrázky, programy

Používání tabulek a grafů v odborném textu má některá společná pravidla a některá specifická. Tabulky a grafy neuvádíme přímo do textu, ale umístíme je buď na samostatné stránky nebo na vyhrazené místo v horní nebo dolní části běžných stránek. LATEX se o umístění plovoucích grafů a tabulek postará automaticky.

Každý graf a tabulku očíslujeme a umístíme pod ně legendu. Legenda má popisovat obsah grafu či tabulky tak podrobně, aby jim čtenář rozuměl bez důkladného studování textu práce.

Na každou tabulku a graf musí být v textu odkaz pomocí jejich čísla. Na příslušném místě textu pak shrneme ty nejdůležitější závěry, které lze z tabulky či grafu učinit. Text by měl být čitelný a srozumitelný i bez prohlížení tabulek a grafů a tabulky a grafy by měly být srozumitelné i bez podrobné četby textu.

Na tabulky a grafy odkazujeme pokud možno nepřímo v průběhu běžného toku textu; místo "Tabulka 3.1 ukazuje, že muži jsou v průměru o 9,9 kg těžší než ženy" raději napíšeme "Muži jsou o 9,9 kg těžší než ženy (viz Tabulka 3.1)".

3.1 Tabulky

U tabulek se doporučuje dodržovat následující pravidla:

- Vyhýbat se svislým linkám. Silnějšími vodorovnými linkami oddělit tabulku od okolního textu včetně legendy, slabšími vodorovnými linkami oddělovat záhlaví sloupců od těla tabulky a jednotlivé části tabulky mezi sebou. V IATEXu tuto podobu tabulek implementuje balík booktabs. Chceme-li výrazněji oddělit některé sloupce od jiných, vložíme mezi ně větší mezeru.
- Neměnit typ, formát a význam obsahu políček v tomtéž sloupci (není dobré do téhož sloupce zapisovat tu průměr, onde procenta).
- Neopakovat tentýž obsah políček mnohokrát za sebou. Máme-li sloupec Rozptyl, který v prvních deseti řádcích obsahuje hodnotu 0,5 a v druhých deseti řádcích hodnotu 1,5, pak tento sloupec raději zrušíme a vyřešíme to jinak. Například můžeme tabulku rozdělit na dvě nebo do ní vložit popisné řádky, které informují o nějaké proměnné hodnotě opakující se v následujícím oddíle tabulky (např. "Rozptyl = 0,5" a níže "Rozptyl = 1,5").
- Čísla v tabulce zarovnávat na desetinnou čárku.

Efekt	Odhad	$\begin{array}{c} \textbf{Sm\'{e}rod.} \\ \textbf{chyba}^a \end{array}$	P-hodnota
Abs. člen	-10,01	1,01	
Pohlaví (muž)	9,89	5,98	0,098
Výška (cm)	0,78	0,12	< 0.001

Pozn: ^a Směrodatná chyba odhadu metodou Monte Carlo.

Tabulka 3.1: Maximálně věrohodné odhady v modelu M.

V tabulce je někdy potřebné používat zkratky, které se jinde nevyskytují.
Tyto zkratky můžeme vysvětlit v legendě nebo v poznámkách pod tabulkou. Poznámky pod tabulkou můžeme využít i k podrobnějšímu vysvětlení významu některých sloupců nebo hodnot.

3.2 Obrázky

Několik rad týkajících se obrázků a grafů.

- Graf by měl být vytvořen ve velikosti, v níž bude použit v práci. Zmenšení příliš velkého grafu vede ke špatné čitelnosti popisků.
- Osy grafu musí být řádně popsány ve stejném jazyce, v jakém je psána práce (absenci diakritiky lze tolerovat). Kreslíme-li graf hmotnosti proti výšce, nenecháme na nich popisky ht a wt, ale osy popíšeme Výška [cm] a Hmotnost [kg]. Kreslíme-li graf funkce h(x), popíšeme osy x a h(x). Každá osa musí mít jasně určenou škálu.
- Chceme-li na dvourozměrném grafu vyznačit velké množství bodů, dáme pozor, aby se neslily do jednolité černé tmy. Je-li bodů mnoho, zmenšíme velikost symbolu, kterým je vykreslujeme, anebo vybereme jen malou část bodů, kterou do grafu zaneseme. Grafy, které obsahují tisíce bodů, dělají problémy hlavně v elektronických dokumentech, protože výrazně zvětšují velikost souborů.
- Budeme-li práci tisknout černobíle, vyhneme se používání barev. Čáry rozlišujeme typem (plná, tečkovaná, čerchovaná,...), plochy dostatečně rozdílnými intensitami šedé nebo šrafováním. Význam jednotlivých typů čar a ploch vysvětlíme buď v textové legendě ke grafu anebo v grafické legendě, která je přímo součástí obrázku.
- Vyhýbejte se bitmapovým obrázkům o nízkém rozlišení a zejména JPEGům (zuby a kompresní artefakty nevypadají na papíře pěkně). Lepší je vytvářet obrázky vektorově a vložit do textu jako PDF.

3.3 Programy

Algoritmy, výpisy programů a popis interakce s programy je vhodné odlišit od ostatního textu. Jednou z možností je použití LATEXového balíčku fancyvrb (fancy verbatim), pomocí něhož je v souboru makra.tex nadefinováno prostředí code. Pomocí něho lze vytvořit např. následující ukázky.

```
> mean(x)
[1] 158.90
> objekt$prumer
[1] 158.90
```

Menší písmo:

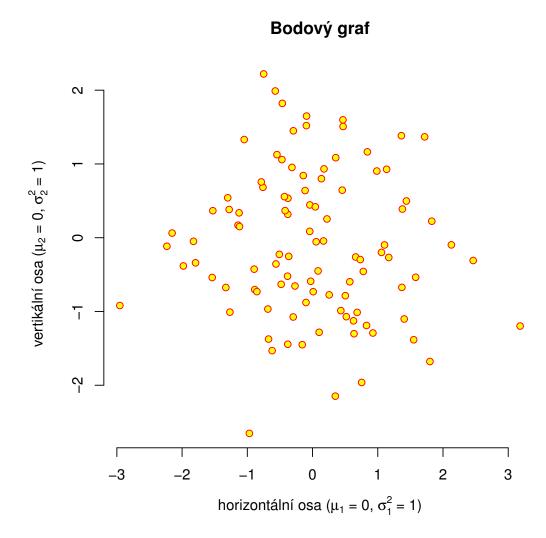
```
> mean(x)
[1] 158.90
> objekt$prumer
[1] 158.90
```

Bez rámečku:

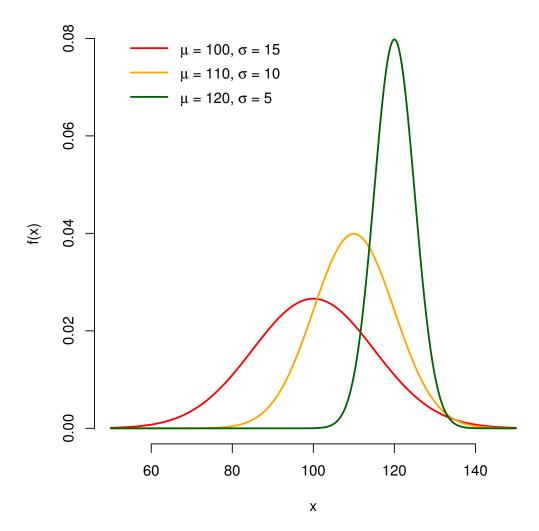
> mean(x)
[1] 158.90
> objekt\$prumer
[1] 158.90

Užší rámeček:

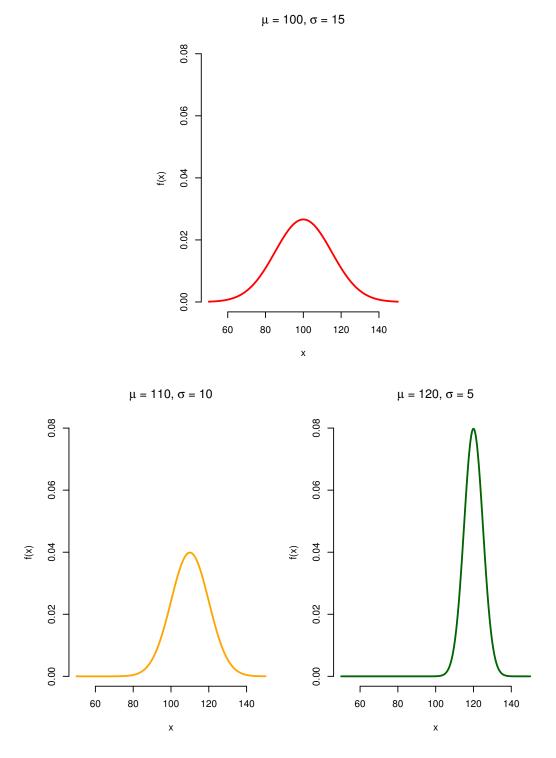
> mean(x)
[1] 158.90
> objekt\$prumer
[1] 158.90

Obrázek 3.1: Náhodný výběr z rozdělení $\mathcal{N}_2(\mathbf{0},I).$

Obrázek 3.2: Hustoty několika normálních rozdělení.

Obrázek 3.3: Hustoty několika normálních rozdělení.

4. Formát PDF/A

Opatření rektora č. 13/2017 určuje, že elektronická podoba závěrečných prací musí být odevzdávána ve formátu PDF/A úrovně 1a nebo 2u. To jsou profily formátu PDF určující, jaké vlastnosti PDF je povoleno používat, aby byly dokumenty vhodné k dlouhodobé archivaci a dalšímu automatickému zpracování. Dále se budeme zabývat úrovní 2u, kterou sázíme TFXem.

Mezi nejdůležitější požadavky PDF/A-2u patří:

- Všechny fonty musí být zabudovány uvnitř dokumentu. Nejsou přípustné odkazy na externí fonty (ani na "systémové", jako je Helvetica nebo Times).
- Fonty musí obsahovat tabulku ToUnicode, která definuje převod z kódování znaků použitého uvnitř fontu to Unicode. Díky tomu je možné z dokumentu spolehlivě extrahovat text.
- Dokument musí obsahovat metadata ve formátu XMP a je-li barevný, pak také formální specifikaci barevného prostoru.

Tato šablona používá balíček pdfx, který umí L^AT_EX nastavit tak, aby požadavky PDF/A splňoval. Metadata v XMP se generují automaticky podle informací v souboru prace.xmpdata (na vygenerovaný soubor se můžete podívat v pdfa.xmpi).

Validitu PDF/A můžete zkontrolovat pomocí nástroje VeraPDF, který je k dispozici na http://verapdf.org/.

Pokud soubor nebude validní, mezi obvyklé příčiny patří používání méně obvyklých fontů (které se vkládají pouze v bitmapové podobě a/nebo bez unicodových tabulek) a vkládání obrázků v PDF, které samy o sobě standard PDF/A nesplňují.

Další postřehy o práci s PDF/A najdete na http://mj.ucw.cz/vyuka/bc/pdfaq.html.

Závěr

Seznam použité literatury

- Anděl, J. (1998). *Statistické metody*. Druhé přepracované vydání. Matfyzpress, Praha. ISBN 80-85863-27-8.
- Anděl, J. (2007). Základy matematické statistiky. Druhé opravené vydání. Matfyzpress, Praha. ISBN 80-7378-001-1.
- Cox, D. R. (1972). Regression models and life-tables (with Discussion). *Journal* of the Royal Statistical Society, Series B, **34**(2), 187–220.
- DEMPSTER, A. P., LAIRD, N. M. a RUBIN, D. B. (1977). Maximum likelihood from incomplete data via the EM algorithm. *Journal of the Royal Statistical Society, Series B*, **39**(1), 1–38.
- Genberg, B. L., Kulich, M., Kawichai, S., Modiba, P., Chingono, A., Kilonzo, G. P., Richter, L., Pettifor, A., Sweat, M. a Celentano, D. D. (2008). HIV risk behaviors in sub-Saharan Africa and Northern Thailand: Baseline behavioral data from project Accept. *Journal of Acquired Immune Deficiency Syndrome*, 49, 309–319.
- Kaplan, E. L. a Meier, P. (1958). Nonparametric estimation from incomplete observations. *Journal of the American Statistical Association*, **53**(282), 457–481.
- LEHMANN, E. L. a CASELLA, G. (1998). Theory of Point Estimation. Second Edition. Springer-Verlag, New York. ISBN 0-387-98502-6.
- STUDENT (1908). On the probable error of the mean. Biometrika, 6, 1–25.

Seznam obrázků

3.1	Náhodný výběr z rozdělení $\mathcal{N}_2(0, I)$.								12
3.2	Hustoty několika normálních rozdělení.								13
3.3	Hustoty několika normálních rozdělení.								14

Seznam tabulek

Seznam použitých zkratek

A. Přílohy

A.1 První příloha